

Projekti finantseerivad Hollandi Välisministeerium (programm Social Transition Programme Central and Eastern Europe (Matra)); Haridusministeerium, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, Keskkonnainvesteeringute Keskus ja Keskkonnaministeerium.

ISBN 9985-78-986-5

Koostajad: Sirje Aher, Anastassia Belitško, Egon Mets

Autorid: Ly Aasav, Sirje Aher, Anastassia Belitško, Meelika Aruots, Pille Kadak, Ester Koplimes, Merike Leetjõe, Egon Mets, Margit Ott, Anne Tanne, Asta Tuusti.

Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO

TUULIKU KESKKONNARAAMAT
SOTSIAALAINETE ÕPETAJALE

Tallinn, 2003

EESSÕNA

Rahvusvahelisest keskkonnaharidusprojektist "Tuulik" võtab 2002/2003 õppeaastal osa poolsada eesti ja vene õppekeeleaga kooli. Neil kõigil on ühiseks eesmärgiks muuta kooli keskkonnategevus sihipärasemaks, seda eriti õppekavatöö osas.

2002. aastal koostasid õpetajad rohkesti keskkonnatunde paljudes õppeainetes. Need ilmusid kogumikus "Tuuliku tunnid". Sotsiaalainete jaoks oli seal aga teistega võrreldes väga vähe, seepärast otsustas projekti juhtrühm välja anda uue, just neile õpetajatele mõeldud keskkonnaraamatu.

Täname Hollandi Välisministeeriumi (programm *Social Transition Programme Central and Eastern Europe (Matra)*) projekti finantseerimise eest ning kogumikus avaldatud artiklite autoreid:

Asta Tuusti – RMK Sagadi Looduskooli juhataja,

Anne Tanne – Kehra Keskkooli õpetaja,

Margit Ott – Konguta Algkooli õpetaja,

Meelika Aruots – Konguta Algkooli õpetaja,

Egon Mets – Haljala Gümnaasiumi õpetaja

Pille Kadak – Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi õpetaja

Ly Aasav – Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi õpetaja

Merike Leetjõe – Alavere Põhikooli õpetaja,

Ester Koplimes, Paide Gümnaasiumi õpetaja

Anastassia Belitško, Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO

Kogumiku leiate soovi korral ka Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO kodulehelt (www.emieco.ee), sealt saab iga õpetaja endale huvitava lõigu kopeerida ning oma õpetamisstiili jaoks sobivamaks muuta. Palume aadressil sirje@emieco.ee tagasisidet, et saaksime teada, mida ja kuidas muutsite.

Head kasutamist!

Sirje Aher,

Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO haridusprogrammi juht,
projekti "Tuulik" koordinaator

SISUKORD

<i>JÄTKUSUUTLIKKUSE PÕHIMÕTETEST KOOLIS JA ÜHISKONNAS</i>	7
<i>AJURÜNNAK</i>	11
<i>NÄITEID AJURÜNNAKUST</i>	13
Klassijuhatajatund 6. klass. Konflikti lahendamine.	13
Inimeseõpetus 7. klass. Uimastid. Uimastiseotus	13
Inimeseõpetus 7. klass. “Ei” ütlemine probleemsituatsioonis	14
Inimeseõpetus 7. klass. Konfliktide ennetamine ja lahendamine	14
Ühiskonnaõpetus 9. klass. Kohalik omavalitsus	14
Ajalugu 9. klass. Millised muudatused keskkonnas tõi kaasa II maailmasõda	15
<i>PROBLEEMÜLESANDED</i>	16
<i>NÄITEID PROBLEEMÜLESANNETEST</i>	17
Inimeseõpetus 2.-3. klass. Mina ja minu valikud	17
Inimeseõpetus 4.-5. klass. Sõnadeta	17
Inimeseõpetus 5.-6. klass. Aita lahendada!	18
Inimeseõpetus 5.-6. klass. “Lõppmäng”	19
Inimeseõpetus 5.-6. klass. “Trips –traps –trull”	19
Terviseõpetus 5. klass. Meelemürgid	20
Suhtlemine 6. klass. Enesekehtestamine	21
Kodanikuõpetus 8.-9. klass. Keskkonnamõju hindamine	23
<i>MÄNGUD</i>	23
<i>NÄITEID MÄNGUDEST</i>	24
Tutvumismängud	24
Inimeseõpetus 1.-6. klass. Mina arvan	25
Inimeseõpetus 4. klass. Lotomängud	25
Inimeseõpetus 4.-5. klass. Küsimus otsib vastust	26

Inimeseõpetus 4.-6. klass. Alias	26
Inimeseõpetus 5.-6.klass. Lauamängud	27
Inimeseõpetus 4.-6. klass. Juhata teed	27
Terviseõpetus, inimeseõpetus 1.-5. klass. Tervislik eluviis	27
Terviseõpetus 3. klass. Mina ja minu mure	28
Terviseõpetus 5. klass. Murdeiga	28
Terviseõpetus 5. klass. Tervislik eluviis	29
Suhtlemisõpetus 6. klass. Sarnasused ja erinevused	29
Suhtlemisõpetus 6. klass. Vajadused	30
<i>UURIMISTÖÖD JA REFERAADID</i>	31
<i>INTERVJUU</i>	34
<i>NÄITEID INTERVJUDEST</i>	35
Inimeseõpetus 7. klass. “Ei” ütlemine probleemsituatsioonis	35
Inimeseõpetus 7. klass. Eluteed on erinevad	36
<i>VAATLUSLEHED</i>	38
Inimeseõpetus 4.-6. klass. Näidisleht.	39
Kodanikuõpetus 8.-9. klass. Vaatlusülesanne “Minu koduümbrus”	40
<i>PÄEVIKUD</i>	40
<i>NÄITEID PÄEVIKUTEST</i>	40
Inimeseõpetus 5.-6. klass. Minu nädal	40
Inimeseõpetus 5.-6. klass. Inimtegevuse mõju loodusele	41
<i>KÜSIMUSTIKUD, TESTID</i>	42
<i>NÄITEID TESTIDEST</i>	43
Inimeseõpetus 4.-6.klass. Säätva ja tervisliku eluviisi väärtustamine Test.	43
Inimeseõpetus 5.-6.klass. Suitsetamine. Küsitlus.	45
<i>AVALIK VÄITLUS</i>	46
<i>PROJEKT “PAREM ÕPIKESKKOND”</i>	47

<i>ÕPPEKÄIK</i>	48
Inimeseõpetus 1.-4. klass. Õppekäik “Meie kodulinn”.	49
Sotsiaalainetega seotud õppekäikude ideid põhikoolis ja gümnaasiumis:	50
<i>NÄITEID JUTUKESE VÕI KIRJANDI TEEMADEST AJALOOS</i>	<i>51</i>
<i>MEEDIA ANALÜÜS</i>	<i>51</i>
Ühiskonnaõpetus 6. klass. Arutelu teemal "Erinevad auditooriumid"	51

JÄTKUSUUTLIKKUSE PÕHIMÕTETEST KOOLIS JA ÜHISKONNAS

Asta Tuusti, Sirje Aher

Eesti põhikooli ja gümnaasiumi õppekavas käsitletakse keskkonda ja säästvat (ehk jätkusuutlikku) arengut läbiva teemana kolmest aspektist: looduskeskkond, sotsiaalne keskkond, sh majanduskeskkond, ja kultuurikeskkond. Teema õpetamise eesmärgiks on kujundada õpilastes keskkonnateadlikkust, kasvatada keskkonnahoidlikku tarbijat, kes järgib säästva arengu põhimõtteid: oskab elada demokraatlikus ühiskonnas - pidevalt muutuv keskkonnas - nii, et ka järgmistel põlvkondadel säilib võimalus kasutada ressursse täisväärtusliku elukvaliteedi tagamiseks.

Inimtegevuse kultuurilised ja majanduslikud eesmärgid on seotud kaasinimeste vajaduste ja loodusega. Nendega arvestamata jätmine maksab kätte juba samale või järgmistele põlvkondadele. Inimeste poolt looduskeskkonnas tekitatud muutused peegelduvad teatud ajalise nihkega sotsiaalses ja kultuurikeskkonnas, st muutused looduses mõjutavad inimeste elukvaliteeti. Kõik muutused ei ole inimesele meelepärased, ei paku silmailu ning võib-olla isegi mitte eluks vajalikke ressursse. Keskkonna esteetiline väärtus oleneb vaatenurgast: kauniks võib pidada ka tööstusmaastikke, kuid puhas õhk ja vesi, viljakandev muld on eeldused inimeste elule ja tervisele. Raamatus "Caring for the Earth" on esitatud üheksa põhimõtet, mis iseloomustavad jätkusuutlikku ühiskonda:

1. Austus ja hoolivus elukoosluse vastu (eetiline põhimõte, mis sisaldab vastutust nii inimeste kui ka teiste elusolendite praeguste ja tulevaste põlvkondade ees)
2. Inimeste elukvaliteedi parandamine (elukvaliteeti ei käsitleta ainult kui võimalust tarbida: oluline on kauakestev tervislik elu haridus, poliitiline vabadus, inimõigused; elukvaliteet näitab vaimsete, kultuuriliste, sotsiaalsete ja materiaalsete vajaduste rahuldatuse astet)
3. Planeedi Maa elukeskkonna ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamine (mitte kahjustada ökoloogilisi põhiotsesse: mulla teket, vee ja elementide ringeid, kliimat, fotosünteesi; säilitada bioloogilist mitmekesisust geneetilisel, liigilisel ja ökosüsteemide tasandil; mõistlik taastuvate ressursside kasutamine: muld, organismid, metsad, maastikud)
4. Taastumatute ressursside võimalikult vähene kasutamine (maavarade, sh fossiilsete kütuste kasutamise vähendamine, toodete kasutusaja pikendamine ja nende taaskasutamine, materjalide ümbertöötlus, puhtama tootmise põhimõtete rakendamine)
5. Maa taluvuspiiride arvestamine (piirkonna arengut planeerides tuleb arvestada konkreetsete ökosüsteemide taluvust)

6. Isiklike hoiakute, väärtuste ja käitumisnormide muutmine (igaüks peab ümber hindama oma väärtushinnangud ja käitumise; ühiskond peab soosima säästvat ellusuhtumist ja taunima raiskamist ja ebaeetilist käitumist keskkonna suhtes.
7. Kogukonnal on võimalus hoida oma keskkonda (demokraatlikud otsustusmehhanismid eeldavad inimeste informeeritust ning võimaldavad kaasa rääkida oma kogukonna heaolu puudutavates küsimustes)
8. Ühiskonna arengu ja keskkonnakaitse integreerimine riiklikul tasandil (riigi toimimiseks vajalikud strateegiad peavad olema üksteist arvestavad ning nende alusel tehtud otsused peavad võimalikult vähe kahjustama teisi valdkondi; säästev areng peaks olema riiklik prioriteet).
9. Globaalne koostöö (keskkonnaressursid on ühised ning ühe riigi kahjustav tegevus mõjutab kõiki teisi)

Inimesed mõtlevad, käituvad ja otsustavad lähtudes oma väärtushinnangutest ja hoiakutest. Nende kujunemisel on kooli roll vastata kolmele küsimusele:

- Kus laps õpib?
- Kuidas laps õpib?
- Mida laps õpib?

KUS? – ÕPIKESKKONNA KUJUNDAMINE

1. Õpikeskkond
 - kooli eesmärgid ja väärtushinnangud
 - füüsiline, vaimne ja sotsiaalne keskkond
2. Kooli juhtimine ja haldamine

KUIDAS? – ÕPETAMISE/ÕPPIMISE MEETODID JA PÕHIMÕTTED

1. Mitmekesised õpetamisvõtted, sh. tähtsal kohal on:
 - probleemide lahendamist,
 - praktilist tegevust,
 - kogemusi ja elamusi võimaldavad meetodid
2. Võimaluste loomise arvamuste ja uskumuste diskuteerimiseks
3. Positiivne suhtumine keskkonda selle mõiste kõige laiemas tähenduses
4. Seoste loomine kohaliku kogukonnaga ja kodupaiga keskkonnaga
5. Säästev suhtumine inimestesse ja eluks vajalikesse ressursidesse. (esemetesse ja energiasse)

MIDA? - ÕPPESISU

1. Riikliku õppekavaga püstitatud eesmärkide ja pädevuste saavutamiseks vajalik õppesisu igas õppeaines
 - kooli õppekavas eesmärkide täpsustamine, igas ainekavas ja töökavas keskkonnateema arvestamine õppesisu ja -meetodite valimisel

Kooli roll esmase info jagajana väheneb, sest maailmas olemasoleva info hulk suureneb tohutu kiirusega ning haridussüsteemil on üha raskem välja sõeluda nn põhivara igast valdkonnast.

Keskkonnahariduse kujunemiseks olulised **teadmised ja arusaamad** on:

1. Loodusnähtused ja – protsessid
2. Inimmõju keskkonnale
3. Keskkonna muutumine ajas, erinevad keskkonnatüübid
4. Keskkonnaprobleemid
5. Kohalikud, riiklikud ja rahvusvahelised keskkonnakaitsesüsteemid
6. Kuidas kujundatakse keskkonnapoliitikat ja tehakse keskkonnaotsuseid
7. Kuidas on inimese majapidamine ja majandus kui terviksüsteem sõltuvad keskkonnast
8. Keskkonnakonfliktid
9. Kuidas mõjutavad keskkonda aastate eest tehtud keskkonnaotsused ja -teod
10. Inimtegevuse planeerimise ja elukeskkonna aktiivse kujundamise tähtsus
11. Keskkonnakaitseliste ja keskkonnahoidlike tegude tähtsus

Õpetajal on väga raske ette näha, milliseid konkreetseid fakte tänasel õpilasel oma tulevases elus vaja võib minna, kuid me oskame aimata, milliseid **oskusi** tal võiks tarvis minna:

1. Suhtlemisoskused
 - Suuline ja kirjalik väljendusoskus oma arvamuste esitamiseks
 - Argumentide esitamise ja kaitsmise oskus
2. Matemaatilised oskused
 - Oskus andmeid koguda, liigitada ja analüüsida (sh. arvutit kasutades)
 - Oskus statistilisi andmeid tõlgendada
3. Õpioskused
 - Erinevatest allikatest saadud teabe hankimine, tõlgendamine ja hindamine

- Projektijuhtimine - projektide ettevalmistamine ja läbiviimine
- 4. Oskus probleeme lahendada
- Keskkonnaprobleemide põhjuste ja tagajärgede määratlemine
- Argumenteeritud arvamuse esitamine ning selle alusel lahenduse leidmine
- 5. Sotsiaalsed oskused
- Koostööoskus
- Individuaalse töö oskus
- Keskkonnateadlike otsuste tegemine igapäevasuhtes.

Riiklikus õppekavas on rõhutatud just selliseid õpitegevusi, mis võimaldavad õpilastel eelpool toodud oskusi omandada. Kui õpetaja valib mitmekesised, elamuslikust ja kogemuslikust võimaldavad meetodid, on suurem tõenäosus, et õpilastel kujunevad järgmised **väärtushinnangud**

1. Mitmekesise keskkonna väärtustamine ja hoidmine
2. Iseseisev, kriitiline mõtlemine
3. Respekt teiste inimeste arvamuste ja uskumuste suhtes
4. Respekt tõendite ja faktide suhtes

UNESCO rahvusvaheline hariduskomisjon (International Commission on Education for the Twenty-first Century) on 1996. aastal määranud hariduse neli tugisammast:

1. õppida koos elama
2. õppida teadma
3. õppida tegema
4. õppida olema

Keskkonnaharidusest lähtudes võiks see kooli tasandil tähendada järgmist:

1. Õppida koos elama

- sotsiaalse keskkonna vaatenurgast – üksteisega peavad arvestama ja läbi saama algklassiõpilased, keskastme õpilased, vanemate klasside õpilased, õpetajad ja teised kooli töötajad, ümbritsevate majade elanikud, üldsuse esindajad;
- looduskeskkonna vaatenurgast – arvestada kooliõues/majas oleva bioloogilise mitmekesisusega: taimed, loomad, seened ja bakterid. Osa neist on meeldivad või elavad oma elu ilma meid kuidagi mõjutamata, osade – näiteks haigustekitajate – suhtes peame olema ettevaatlikud ning takistama nende kahjulikku mõju endale.
- Kultuurikeskkonna vaatenurgast tuleb väärtustada ehitisi, infrastruktuuri, näidata üles huvi ja sallivust erinevate kultuurinähtuste suhtes.

II Õppida teadma – õpisisu määratlevad riiklik ja kooli õppekava. Õppida teadma ei tähenda ainult faktide omandamist. Õpetaja seab erinevad rõhuasetused, loob õpilastele võimalused mõtestada teadmisi isiklike kogemuste ja elamuste kaudu.

III Õppida tegema – Koolitöö peab sisaldama tulemuslikku praktilist tegevust. Mida nooremad on õpilased, seda paremini õpivad nad mitte kuulates-vaadates, vaid ise tehes. Õpetajale võib tunduda see liiga aeganõudev, sest täiskasvanud õpivad hästi ka audiovisuaalselt, kuid õppetöös tuleb arvestada ealisi iseärasusi. Vanematel õpilastel on vaja valmistuda osalemiseks praeguses projekti – ja programmiajastus. Koolis omandatud projektide koostamise ja läbiviimise oskus on eduks hädavajalik.

IV Õppida olema – tulemuslikuks õppetegevuseks on vaja soodsat mikrokliimat. Oskus igas olukorras teisi arvestavalt ja asjakohaselt käituda pole vähem tähtis kui koolis omandatud teadmised.

Keskonnaharidus on õppekava läbiv teema, sest ta haarab väga suurt valdkonda koolitööst. Pole õige jätta seda ühe ainerühma õpetajate kanda, parem on, kui iga kool mõtleb oma keskkonnategevuse läbi ja jaotab ülesanded oma töötajate (mitte ainult õpetajate) vahel ära. Seejuures võib kasulikuks osutada metoodiline materjal "Kooli oma agenda 21", mis ilmus keskkonnaprojekti 3+3 raames 2000 aastal.

Kasutatud kirjandus:

Caring for the Earth. A strategy for Sustainable Living, 1991

Planning and evaluation of environmental education, WWF UK 1993

AJURÜNNAK

Anne Tanne, Ester Koplímets

Ajurünnak on probleemide ja lahenduste määratlemise ja analüüsimise meetod, mis tagab kõigi kohalolijate võrdse kaasatuse ja ideede paljususe (i.k. brainstorming). Ajurünnak on koolitunnis populaarne õpetusviis, mis ergutab vabalt esitama ideid mingi kindla probleemi kohta ning arendab hästi ka loovust.

Ajurünnak annab õpilastele võimaluse tunda, et nende mõtetega arvestatakse ja et nad on saanud anda oma osa antud probleemile lahenduse leidmiseks.

Õpetaja ülesanne on anda mingi eluline probleem või situatsioon läbimõtleamiseks ning seejärel julgustada õpilasi leidma sellele võimalikult palju lahendusi. Probleem tuleks püstitada nõnda, et jääks mitmeid lahendusvõimalusi. Tihti on asju võimalik vaadata mitme kandi pealt, mistõttu esimene pähetulnud lahendus ei pruugi olla kõige viljakam. Ajurünnaku esimeses faasis välditakse igasugust diskussiooni ja kriitikat, sest need takistavad ideede „voolamist“. Soodustatakse ideede vaba esitamist, kusjuures toetada tuleb ka esmapilgul pööraseid ideid, sest

eesmärgiks on ideede kvantiteet, mitte kvaliteet. Eeldatakse, et meeskond, kes genereerib väga palju ideid, suudab genereerida ka paar väga head ideed.

Hinnang ajurünnakule antakse alles pärast väitluse lõppu. Seejärel palutakse õpilastel lähemat tutvuda iga pakutud ideega.

Ajurünnaku reeglid:

- Ideede hinnangu andmine (kriitika ja kiitmine) on esimeses etapis keelatud, kõik väljaöeldud ideed pannakse kirja.
- Välja tuleb öelda kõik, mis seoses selle probleemiga pähe tuleb.
- Mida rohkem ideid, seda parem.
- Ettepanekuid tuleb esitada järjest, kordamööda (st. igaüks saab sõna)
- Varemöeldut võib täiendada ja kombineerida.
- Ettepanekud tuleb kirjutada üles kõigile nähtavale kohale.

Soovitav on istuda poolkaares, et tahvel või ekraan oleks kõigi vaateväljas. Lisaks õpetajale- ajurünnaku juhile, kes suunab ideede „voolamist“ ja aitab õpilastel uute lähenemisviiside poole pöörduda, on vaja ka sekretäri, kes kõik ideed üles kirjutab. Sekretäriks võib olla mõni õpilastest .

Ajurünnaku kestus sõltub tunni ülesehitusest ja probleemi ulatusest.

Seega võib varieeruda ajaliselt küllaltki laias ulatuses.

Hiljem valitakse pakutud mõtete hulgast 2-5, millega edasi töötatakse.

Ajurünnakut võibki kasutada mitmesuguste koolielus ja ainetundides ettetulevate konfliktide lahendamiseks.

Ajurünnaku vormideks on ka **ideekaart** ja **mõistekaart**

Ideekaart innustab õpilasi teema üle vabalt ja avatult mõtlema.

Ideekaarti võib kasutada kava asemel eeltööna kirjutamisele, kuna ta on väga lihtsalt täiendatav ja muudetav. Ideekaardi koostamisel võib kasutada erinevaid kirjakujuksid, värve jms. Ideekaardi koostamisel pakutakse välja seda, mida tegelikult mõeldakse. Ideekaardi koostamine võib toimuda järgmiselt:

- Keset klassitahvlit või suurt paberit kirjutatakse mõiste, lause või fraas
- Kirjutame sinna ümber nii palju sõnu või fraase, kui etteantud ajaga jõutakse genereerida.
- Seotud mõtted ühendame, leides võimalikult palju seoseid

Enne ideekaardi koostamist tuleb selgitada koostamise reeglid.

1. Kirjutage valikuta üles kõik, mis meelde tuleb
2. Vigade pärast ei tasu muretseda
3. Andke piisavalt aega
4. Ideede hulka ei tohi piirata

Mõistekaarti võib kasutada üldistuste tegemiseks, ülevaate või tervikpildi loomiseks mõnest valdkonnast. Mõistekaarti on sobilik kasutada individuaalse, paaris-, grupi või frontaalse tööna. Meetod sobib uute ideede otsinguteks või õpilaste aktiveerimiseks, õpitu süsteemi panekuks. Mõistekaarti on sobiv kasutada nähtuste ja ideede grupeerimiseks, seoste esiletoomiseks, ülesehituse loomiseks teemas.

Kasutatud materjal: L. Järve ja I. Männamaa "Näpunäiteid meeskonnatöök" <http://www.ibs.ee/~laur/teamwork>

NÄITEID AJURÜNNAKUST

Klassijuhatajatund 6. klass. Konflikti lahendamine.

Koostaja: Ester Koplimes

Klass oli jõudnud konfliktsituatsiooni oma matemaatikaõpetajaga. Kolmandikul klassist ähvardas veerandihinne tulla puudulik.

Õpetaja korraldas klassis ajurünnaku, mis kestis 90 min.

Esmalt püstitati pärast olukorra väikest sissejuhatust tahvlile küsimus: *Mida peab õpetaja tegema?*

Õpilaste poolt pakuti välja 25 erinevat ideed. Seejärel sai iga õpilane teha märgi kahe talle enim meeldinud idee taha. Enim hääli sai idee: *Peab veerandihinnet parandama*

Teiseks kirjutati õpetaja tahvlile: *Kuidas saab parandada?* Nüüd tuli 14 ideed, millest valiti häälteenamusega välja, et hinnete seisu tuleb koju hinnetelega teatada ja õpilane peab midagi tegema.

Kolmandas etapis pandi tahvlile: *Mida peab õpilane tegema?* Pakuti välja 20 ideed, millest kõige rohkem pooldajaid oli mõttel, et õpetaja tuleb ära kuulata. Leiti, et tunnis tuleb kaasa töötama hakata ja kodused tööd tuleb ära teha. Seda oli õpetaja varem pidevalt toonitanud, kuid nüüd laabus asi sellepärast paremini, et lapsed ise olid selle tõdemuseni jõudnud.

Sellega said paljud asjad välja öeldud ja edasi läks töö klassiga normaalselt.

Inimeseõpetus 7. klass. Uimastid. Uimastiseotus

Koostaja: Anne Tanne

Teema riiklikus õppekavas: Erinevad uimastid ja nende tarvitamisest tulenevad tervise-, sotsiaalsed- ja juriidilised riskid. Uimastiseotuse olemus.

Teemad:

- Miks inimesed tarvitavad uimasteid?
- Kuidas tunda end hästi sõltuvusaineteta?
- Mis on elus kõige tähtsam?

Inimeseõpetus 7. klass. "Ei" ütlemine probleemsituatsioonis

Koostaja: Anne Tanne

Teema riiklikus õppekavas: Käitumine ja otsuse langetamine uimastitega seotud olukordades. Abi saamise võimalused.

Teemad:

- Kuidas öelda "ei" (eakaaslaste surve ületamine)?
- Mida tuleks arvestada otsuse langetamisel?
- Kuidas vähendada vägivalda?
- Kuidas toimida, kui saad teada, et sinu klassikaaslane suhtleb uimasteid tarvitava kambaga?

Inimeseõpetus 7. klass. Konfliktide ennetamine ja lahendamine

Koostaja: Anne Tanne

Teema riiklikus õppekavas: Arusaamatused ja konfliktid kodus. Konfliktide ennetamine ja lahendamine.

Teemad:

- Kuidas lahendada konflikte?
- Miks tekivad konfliktid – st anda konkreetsem küsimus; "konflikt" on ülilai mõiste)
- Millised vabadused, vastutus, õigused, kohustused on murdeaalisel? (neid komponente võib käsitleda eraldi)
- Kui ma oleksin lapsevanem, mis paneks mind siis muretsema?

Ühiskonnaõpetus 9. klass. Kohalik omavalitsus

Koostaja: Merike Leetjõe

Eesmärk: õpilane

- 1) mõistab probleeme ümbritsevas olme- ja kultuurikeskkonnas
- 2) mõistab kodukoha probleeme ja püüab leida neile lahendusi
- 3) oskab vormistada ametlikku kirja

Tunni käik:

1. Õpetaja kirjutab tahvlile teema "Probleemid minu kodulinna/ külas"
2. Iga õpilane leiab iseseisvalt mõned (miinimum 5) probleemi ja kirjutab need oma vihikusse (7-10 min).
3. Kõik probleemid kirjutatakse tahvlile, need mis korduvad nende järele märgitakse "+" (10 min).
4. Moodustatakse 4-5 õpilasega rühmad, kes saavad lahendamiseks probleemid, mida nimetati õpilaste poolt kõige enam. Õpilased pakuvad rühmas välja, kuidas oleks võimalik seda probleemi lahendada. (7-10 min)
5. Kui rühm on oma lahendused välja pakkunud, hakkavad lehed liikuma rühmast rühma ja teised saavad täiendada lahenduste leidmise osas (10 min).

6. Rühmad tutvustavad lühidalt oma töö tulemusi lahenduste pakkumisel (5 min).
6. Järgneb arutlus kõige teravama probleemi leidmiseks. Kui see on leitud, siis mõeldakse, kuidas saaks omavalitsus seda lahendada (5 min.).
7. Kirja koostamine kodus.
8. Järgmine tund. Ametliku kirja vormistamine omavalitsusele esitamiseks.

Ajalugu 9. klass. Millised muudatused keskkonnas tõi kaasa II maailmasõda

Koostaja: Merike Leetjõe

Teema riiklikust õppekavast: II maailmasõda.

Eesmärgid:

Õpilane

- 1) mõistab sõjaga kaasnenud sotsiaalse-, majandusliku-, kultuuri- ja looduskeskkonna muutusi
- 2) oskab analüüsida sündmuste tagajärgi.
- 3) kordab eelnevalt õpitut.

Tunni käik: (sobib kordava tunni osaks)

1. Õpetaja kirjutab tahvlile teema "Millised muudatused keskkonnas tõi kaasa II maailmasõda?"
2. Õpilased kirjutavad kleepsuga märkmepaberile oma mõtted erinevate keskkondade muutuste kohta.
3. Kõik mõtted kleebitakse tahvlile.
4. Õpetaja loeb ette ja toimub arutlus.

See on hea võimalus korrata ja kinnistada õpitut ning näha sõda teisest vaatenurgast.

Minu täiendus:

- 1.võimalus - õpetaja jagab klassi rühmadeks ja annab igale rühmale analüüsiks *ühe keskkonnaliigi* (majanduslik, kultuuriline, loodus jne.) – see suunab õpilaste mõtlemist
- 2.võimalus – õpetaja esitab rea väiteid ja palub õpilastel teha kindlaks nende tõesus/ekslikkus (näit. *Sõja tagajärjel suri välja 40 samblikuliiki; Sõda purustas paljude maade elektrivõrgud; Sõda tõi kaasa migratsiooni hoogustumise; Sõda tekitas hiidlaineid Kariibi meres*)
- 3.võimalus – õpetaja annab *loetelu objektidest/kooslustest*, mis sõja tõttu kannatasid, ja palub need õpilastel pingeritta seada – vastavalt sellele, mis rohkem kannatada sai (näit. taimestik Kesk-Euroopas, raudteed, tehased, Läänemere kalavarud, Poola linnad jne.)

PROBLEEMÜLESANDED

Margit Ott, Egon Mets, Meelika Aruots

EESMÄRGID:

probleemülesanded

- aitavad selgitada õpilaste väärtushinnanguid ja analüüsida mõttekäike;
- aitavad hinnata erinevaid situatsioone,
- on abiks arusaamisele, et iga probleemi tuleb püüda lahendada,
- aitavad võtta vastu otsuseid,
- aitavad kaasa otsuste tegemisel,
- aitavad kaasa õigete valikute tegemisel,
- aitavad parandada õpilaste omavahelist koostööd,
- julgustavad õpilast väljendama oma tundeid, mõtteid ja arvamust,
- aitavad omandada keskkonda hoidvaid väärtushinnanguid ja käitumisnorme,
- aitavad omandada teadmisi loodusest kui terviklikust süsteemist.
- arendavad õpilastes vaatlusoskust ja tähelepanuvõimet
- arendavad õpilastes kriitilise mõtlemise ja analüüsioskust
- arendavad õpilastes rühmatöös osalemise, teiste ärakuulamise ja oma arvamuse kujundamise oskust

SOTSIAALSETE ÜLDPÄDEVUSTE KUJUNDAMINE:

- Kujundab õpipädevust,
- tegevuspädevust,
- väärtuspädevust
- enesemääratluspädevust.

VAJALIK ON:

- õpilaste motiveeritus,
- arusaadav selgitus tööprotsessist,
- töö objektiivne analüüs
- lahenduste otsimine
- lahenduste leidmine

HOIDU VIGADEST:

- liiga pikad juhtumite kirjeldused,
- juhtumid, mis on igavad ja ei paku huvi,
- ei julgustata õpilasi väljendama oma seisukohti,
- ei tõsteta esile tähtsaimat- probleemi lahendust, õiget valikut.

KASUTAMINE:

Probleemülesandeid võib kasutada erinevates vanuseastmetes, erinevate teemade käsitlemisel ja erinevates ainetundides. Probleemülesandes luuakse olukord, mis vajab äratundmist, analüüsimist, lahendamist. Kasutada võib pantomiimi, dramatiseerimist. Ülesande võib ette lugeda

või anda kirjaliku tekstina. Lahenduse võib leida nii individuaalselt, rühmatööna kui ühisarutluses.

VAJALIKUD MATERJALID:

TÖÖLEHED õpilastele näidisprobleemide kirjeldusega, kirjutusvahendid.

NÄITEID PROBLEEMÜLESANNETEST

Inimeseõpetus 2.-3. klass. Mina ja minu valikud

Koostaja: Meelika Aruots

VARGUS

Töökorraldus: Loe juhtum läbi. Kuidas otsustad käituda sina? Sulle sobivale vastusele tõmba värviline joon alla või kirjuta oma vastus.

Oled oma sõbraga kaubamajas. Näed, et sõber varastab ühe mänguasja. Sõber soovib sinul samuti teha. Ta väidab, et varastamine on huvitav ja põnev. Kuidas käitud?

(Õpilane peab seejuures oma valikut põhjendama!)

- Ütlen sõbrale, et varastamine on kuritegu.
- Varastan ka.
- Lähen koju ja räägin oma vanematele.
- Räägin järgmisel päeval oma õpetajale.
-

Inimeseõpetus 4.-5. klass. Sõnadeta

Koostaja: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus

Vahendid: õpilastele jaotatavad lipikud pantomiimi teemadega

Ülesande käik: Õpetaja jaotab lipikud. Õpilased püüavad mitteverbaalsel teel anda edasi kirjutatu. Kordamööda esitatakse pantomiimid, teised arvavad.

Teemad :

Orienteerumine ümbritsevas	Mitteverbaalsete suhtlemismärkide lugemine
<ul style="list-style-type: none">• olen vihane• olen kurb• olen armunud• tunnen austust• olen väsinud• söön haput• olen mõtetes• olen süüdi• igav on	<ul style="list-style-type: none">• vihane koer• rõõmus koer• vihane kass• Sa meeldid mulle!• Palun tule siia!• Nägemist!• Tahan raha!• Tere!• Ära tee!

Märkused: Õpilane "tõlgib" verbaalse mitteverbaalsesse keelde, teised uuesti verbaalsesse.

Inimeseõpetus 5.-6. klass. Aita lahendada!

Koostaja: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: probleemide lahendamine

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, eesti keel

Ülesande käik:

Probleemsituatsiooni etteandmine kirjalikult ja/või 2-3 õpilast valmistavad õpetaja juhendamisel ette stseeni. Õpilased hindavad, kuidas nemad käituksid selles olukorras. Ülesanne võib olla antud ka rühmatööna, alates probleemi iseseisvast väljamõtlemisest. Teised jälgivad, analüüsivad ja pakuvad võimalikke lahendusi, põhjendavad neid.

Teemad:

- Malle köhib. Ema muretseb. Teised kutsuvad Mallet peale tunde kelgutama.
- Sõber tahab puu otsast linnupesa alla võtta.
- Kohtad metsas üksi jäänud kitsetalle.
- Suurim vihavaenlane kukkus sind taga ajades rängalt.
- Kohtad teel kurja koera.
- Sa tahad koera, kuid elad kortermajas ning ema ei ole mõttest vaimustuses.
- Taskuraha - kas koguda trenni jaoks või kulutada krõpsudele.
- Elektriarve on suur – mida teha.
- Kuival suvel näed poisikesi lõket süütamas.
- Lõhud tassi ja ajad Muri süüks - ema ajab koera õue külma kätte, koer nutab väljas.
- Sinu koer on sõnakuulmatu ja tekitab naabritele tüli.
- Kaaslased ärgitavad sind koos nendega suitsu tegema.
- Näed tänaval inimest lamamas.
- Saad teada, et aerosoolpakend on mugav, kuid mitte alati kahjutu.

Lahendada võib anda erinevate osapoolte seisukohana, diskussioonina, +/- tabelina

Märkused: Probleemi lahendamisoskust, põhjendamist võib ka hinnata. Ülesanne on täidetud, kui laps suudab analüüsida situatsiooni ja anda positiivse lahenduse.

Inimeseõpetus 5.-6. klass. "Lõppmäng"

Koostaja: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: sotsiaalne kompetentsus

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel

Ülesande käik:

Rühmadele (3-4 last) antakse lahendamiseks kirjalikult näidisolukord.

Teemad:

- purjus laps koolimajas,
- lapsest sai narkomaan,
- peksmine koolitrepil,
- peksmine poe nurga taga,
- tulekahju metsas
- reovesi Emajões

Rühmad taastavad võimaliku eelnenu, panevad selle kirja. Rühmad vahetavad tööd ja uus rühm otsib võimalusi esimese lõpu vältimiseks.

Märkused: Uus rühm võib luua ka loo edaspidise käigu, tagajärjed.

Leida, kes on süüdi ja missugune peaks olema karistus.

Inimeseõpetus 5.-6. klass. "Trips –traps –trull"

Koostaja: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: keskkond ja tervis

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus

Vahendid: õpilastele jaotatavad mängulehed

Ülesande käik:

Lehel 9 kastiga tabel, igas lahtris ülesanne, situatsioon.

Rühmatöö: 2 last on mängijad, kolmas on kohtunik, kellel on tabel oodatavate lahendustega. Laps valib kasti, milles oleva ülesande lahendamisel paneb sinna peale oma märgi, X või O . Võitja on see, kelle märgid katavad rea horisontaalis, vertikaalis või diagonaalis.

- Võistlusmärgid paljundamiseks ja lõikamiseks

X	X	X
O	O	O

- Või-stlusleht: Tunne ära probleem ja lahenda see!

Kalle kõnnib koolimajas müts peas.	Mati lõhub tassi , aga emale ütleb, et seda tegi Tuks.	Autojuht ei näe pimedal maanteel kõndivat Liisat.
Poisid viskavad aerosoolpudeleid lõkkesse.	Vanaisa põletab kulu maja kõrval.	Maja aknast kostab valju muusikat.
Onu Siim põletab autokumme.	Fredi vaatab öist õudusfilmi.	Naftatanker sõitis karile ja lekib.

- Juhendileht vastusevariantidega kohtunikule

Kalle ei ole viisakas, müts tuleb ära võtta.	Mati ei ole aus. Tuleb üles tunnistada, muidu kannatab süütu.	Liisal ei ole helkurit. Kinnitagu helkur riitele.
Aerosoolpudelid on ohtlikud, plahvatavad nagu pommid. Tuleb panna niisama prügikasti.	Kulu põletamisel hukuvad putukad. Maja võib süttida. Parem riisuda rehaga.	Vali muusika häirib nii linde, loomi kui inimesi. Rikub ka kõrvakuulmist. Heli tuleb vaiksemaks keerata.
Onu Siim reostab õhku. Kummide põlemisel tekivad mürgised gaasid, kole toss pealekauba. Kummid tuleb viia kogumispunkti.	Fredi näeb halba und, on hommikul väsinud, ei jõua õppida, sest läks hilja magama. Tuleb õigel ajal magama minna.	Meri reostub, ka kallas. Elusolendid hukuvad. Nüüd tuleb puhastamisega vaeva näha. (Tankerijuht peab olema hoolikas, laev korras.)

Terviseõpetus 5. klass. Meelemürgid

Koostaja: Meelika Aruots

Sobib kasutada paaris-ja rühmatööd.

JÜRI LUGU

Töökorraldus: Loe juhtum läbi. Mis on probleem? Kuidas juhtumit lahendada?

Vali parim lahendus.

Jüri kohtab peol sõber Jaaku, kellel on kaasas pudel õlut. Jaak on ise juba pool õllest ära joonud ja pakub seda ka Jürile. Jüri keeldub

pakutavast. Jaak hakkab norima ja küsib, et kas Jüri polegi enam ta sõber?

Jüri ei tea enam, mida teha.

Kuidas peaks probleemi lahendama?

Probleemi lahendused

1. variant:

.....
.....

2. variant:

.....
.....

Parim lahendus:

.....
.....

Suhtlemine 6. klass. Enesekehtestamine

Koostaja: Pille Kadak

Teema riiklikus õppekavas: agressiivne, ennastkehtestav ja alistuv käitumine

Seos teiste õppeainetega: eesti keel

Eesmärk: Õpilane

- mõistab, et olukordi saab erinevalt lahendada
- oskab ära tunda erinevaid käitumisviise
- mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi

Vahendid: töölehed

Tunni käik:

Sissejuhatus

Mäng-“Minu tänane tunne”

Iga laps ütleb, mida ta antud hetkel tunneb, abivahendina võib kasutada lõngakera, mis käib käest kätte või mida visatakse üksteisele (sobib väiksema grupi puhul). Õpetaja võib ka ise kaasa mängida. Kindlasti peaks jälgima, et osaleda saaksid kõik. Õpetaja teeb lühikese kokkuvõtte kuuldust - me oleme erinevad, erinevate tunnetelt, erinevate oma käitumisviisilt.

Teema arendus

Õpetaja annab lühikese ülevaate kolmest erinevast käitumisviisist.

Vajalik info (lisa 1) võib olla projekteeritud seinale või jagatud lastele lehtedel.

Moodustatakse grupid

Iga grupp saab töölehe (lisa 2). Iga grupp leiab oma loo lõpu, kannab selle klassile ette (õpetaja võib ka määrata, missugust käitumisviisi iga grupp kasutab)

Pärast iga grupi etteastet arutatakse läbi, missugust käitumisviisi kasutati, mida tundsid mängijad, millised on käitumise võimalikud tagajärjed

Täidetakse kokkuvõttev tabel

Kokkuvõte

Selgitada, et käitumisviis võib sõltuda paljudest erinevatest teguritest.

Märkused: Grupid võib õpetaja moodustada vabatahtlikkuse alusel või kindlat reeglit kasutades. Juhtumi põhjal võib iga grupp esitada rollimängu.

Tööleht 1

Agressiivne käitumine

Seistakse oma õiguste eest, teiste õigused surutakse alla

Enda tujud ja soovid seatakse teiste omadest kõrgemale

Teised surutakse alla

Enda tahtmine saavutatakse teiste arvel

Alistuv käitumine

Ei seista enda õiguste eest

Teiste tujud ja soovid seatakse enda omadest kõrgemale

Lastakse ennast alla suruda

Talutakse kõike vaikides

Kehtestav käitumine

Seistakse oma õiguste eest teiste õigusi rikkumata

Arvestatakse nii enda kui teistega

Ollakse enesekindel

Väljendatakse enda positiivseid tundeid

Lisa 2

Lugege juhtum läbi ja leidke, kuidas see edasi läheb.

Täitke tabel

Kati on 6.klassi tüdruk. Ta jagab tuba 7.klassis õppiva venna Matiga. Toas on mõlemal lapsel oma nurk. Katil on kõik asjad alati korras, Mati asjad vedelevad sageli igal pool laiali. Kati on enne Matit koju jõudnud ja ka kõik venna asjad (tühjad pepsipudelid, paberisodi, riided jms.) kokku korjanud ja ära pannud. Talle peaksid külla tulema klassiõed. Mati astub tuppa

AGRESSIIVNE

ALISTUV

KEHTESTAV

Kodanikuõpetus 8.-9. klass. Keskkonnamõju hindamine**Koostaja:** Egon Mets**Eesmärk:** õpilane näeb ühe probleemi erinevaid lahendusteid; oskab sõnastada nii poolt- kui vastuargumente ja neid põhjendada**Tegevus:**

Jagada klass rühmadeks ning viia läbi järgmine kompleksülesanne:

1) seada õpilased järgmise situatsiooni ette: teie kodukohta hakatakse rajama:

- supermarketit
- bensiinjaama
- ratsatalu
- saeveskit jne.

(võimalusi on palju, nende seast võib iga rühm valida ühe või määrab selle õpetaja)

2) anda ülesanne: tuua välja kõik antud rajatisega kaasnevad positiivsed ja negatiivsed keskkonnamõjud (kui rühmi on palju, võib nad jagada paaridesse – üks kaardistab positiivseid, teine negatiivseid aspekte)

3) analüüs ja lõppjärelendus: kas rohkem on positiivset või negatiivset st. kas kõnealuse objekti rajamine õigustab end või mitte?

MÄNGUD

Meelika Aruots

EESMÄRGID:**mängud**

- aitavad aktiveerida tunde,
- aitavad avastada ennast erinevates olukordades,
- muudavad õppimise mängulisemaks,
- parandavad õpilaste omavahelist koostööd,
- toetavad õppimisprotsessi,
- aitavad omandada keskkonda hoidvaid väärtushinnanguid ja käitumisnorme,

- aitavad omandada teadmisi loodusest kui terviklikust süsteemist.

SOTSIAALSETE ÜLDPÄDEVUSTE KUJUNDAMINE:

- õpipädevus,
- tegevuspädevus
- väärtuspädevus
- enesemääratluspädevus

VAJALIK ON:

- õpilaste motiveeritus,
- mängureeglite kokkuleppimine,
- kõigile kaasalõjatele selgete mänguülesannete selgitamine,
- piisav aeg mängu läbiviimiseks.

PEA SILMAS:

- õpilastel peab olema selge mängujuhis,
- aega peab olema piisavalt,
- kaasahaaratud olgu kõik õpilased.

KASUTAMINE:

mängud on hea aktiivõppevorm igas tunnis, aines, teemas ja vanuseastmes.

NÄITEID MÄNGUDEST

Tutvumismängud

Koostaja: Pille Kadak

Pall ringleb

1. Igaüks ütleb enda nime ja enda nime esitähga algava looma (lille, linnu, loodusnähtuse jms.) nime. Järgmine kordab eelneva nime koos loomanimega ja ütleb enda nime jne. Võib kasutada ka palli või lõngakera, mis käib käest kätte.
2. Viska pall kellelegi, palli saaja ütleb selle nime, kelle käest ta palli sai.
3. Viska pall kellelegi, palli saaja ütleb enda nime.

Vaheta tooli

Kõik istuvad ringis toolidel. Õpetaja loeb ette ühe väite Näit. Viskan sageli prügi maha. Kõik kelle kohta väide käib vahetavad kohad. Õpetaja küsib kohavahetajatelt: "Sa vahetasid koha, võid sa lähemalt seletada?". Samas saab õpetaja ka küsida istumajäajatelt: "Sa ei vahetanud kohta, võid sa lähemalt seletada?"

Nelja nurga mäng

Õpetaja loeb ette 4 väidet
Näiteks teema "Teistega arvestamine"

1. Inimene peab alati teistega arvestama.
2. Teistega peab arvestama ainult kriisiolukordades.
3. Igaühe oma asi, mis ta teeb.
4. Muu arvamus

Ruumi ühte nurka kogunevad need, kes on nõus esimese väitega, ruumi teise nurka need, kes on nõus teise väitega, kolmandasse nurka need, kes on nõus kolmanda väitega ja neljandasse need, kellel on mingi muu arvamus. Kui kõik lapsed on jagunenud, anda veidi aega et iga nurk saaks omavahel asja läbi arutada, siis kantakse enda seisukoht kõigile ette. Kui keegi jääb üksinda, peaks õpetaja minema tema nurka.

Märkus

- Mängureeglid seletada lühidalt ja selgelt.
 - Jälgida, et õhkkond oleks sõbralik, vajadusel sekkuda.
- Vajadusel võib mängujuht olla ka õpilane.

Inimeseõpetus 1.-6. klass. Mina arvan

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: erinevuste aktsepteerimine, suhtlemine iseendaga

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus,

Ülesande käik:

Kaks last hoiavad pikka nõõri, mis on mõtteliselt jaotatud. Ühes otsas - "olen poolt", keskel - "ei ole kindel", teises otsas - "olen vastu". vastavalt oma arvamusele otsivad lapsed nõõril sobiva koha ning võtavad sellest kinni.

Teemad: Iga teema peab olema sõnastatud väitena, mille poolt või vastu saab olla. Teine võimalus on kas-küsimus.

- kulu põletamine on vajalik
- krõpse ei tohi süüa
- hiirte mürgitamine
- vaidlemine
- puhkamine on aja raiskamine
- kõik seadused on head

Inimeseõpetus 4. klass. Lotomängud

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: keskkond ja tervis

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus

Ülesande käik:

Lehe keskel ümbritsevaid pilte/sõnu ühendav sõna/pilt, juurde tuleb leida kindel arv (jaotatud pinnale) sobivaid pilte/sõnu suuremast hulgast.

Mängu võib mängida kiiruse peale, näiteks.

Teemad:

- loomade erinevad elukohad,
- toitumistavad,
- kasu inimesele,
- inimese kahjulikud-kasulikud harjumused

Inimeseõpetus 4.-5. klass. Küsimus otsib vastust

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: positiivne mõtlemine, probleemide lahendamine

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel

Ülesande käik:

Õpetajal kaks kaardipakki: küsimustepakk ja vastustepakk. Iga laps saab ühe küsimise ja ühe vastamise kaardi. Küsimus loetakse ette ja sobiva vastuse omanik vastab. Tema loeb ka uue küsimuse. Kui vastuse omanik ei tunne vastust ära, saab arutada, missugune võiks vastus olla ja seejärel vaatab igaüks uuesti oma vastuskaarti.

Klassi võib jaotada ka kaheks: pooltele küsimused, pooltele vastused ja anda käsklus: Otsi oma paariline!

n. Küsimus: Leian heinamaalt haruldase kuldkinga ning otsustan selle emale sünnipäevaks kinkida. Kuidas? Vastus: Viin ema jalutuskäigule heinamaale ja kingin murdmata.

Küsimus: Kukun jalgupidi mudasesse kraavi. Kuidas saaksin emalt kiita? Vastus: Pesen sokid ja botased ise puhtaks ning panen kuivama.

Inimeseõpetus 4.-6. klass. Alias

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: keskkonna mitmetahulisus, oskus koguda teavet

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, eesti keel, ajalugu,

Ülesande käik:

Lastele jagatakse kaardid kujutatava pildi/sõnaga või lapsed mõtlevad ise kujutatava välja. Mõistatuse andja peab mõiste seletama/ kujutama ilma nimetust nimetamata.

Teemad:

- ajalugu: isikud, vana-aja tööd, ajaloosündmused ehitised, jne
- inimeseõpetus: meeleolud, kehakeel, tööd, ametid klassikaaslased, tegevused esemed jne
- loodusõpetus: loomad, taimed, aastaajad jne

n. koer

pantomiim: neljakäpukil, sitsib, keel suust väljas, liputab saba sõnaseletusena - see on koduloom, karvane, inimese sõber, liputab saba

Mängu saab kasutada erinevates vanuseastmetes, muutes seletatava raskusastet.

Inimeseõpetus 5.-6.klass. Lauamängud

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: disain ja kirjaõpetus

Seosed teiste õppeainetega: kunstioõpetus, loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel, inimeseõpetus

Töö teostatakse paari-kolme kaupa rühmas. Ettevalmistust saaks teha ka teiste ainete tundides: mis juhtub, kuhu satub, missuguste probleemidega kokku puutub.

Teemad:

- reis ümber Eesti
- reis oma vallas
- maakonnas
- linnas

Märkused: Mängu võib mängida teistes sotsiaalainete tundides.

Inimeseõpetus 4.-6. klass. Juhata teed

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: aktiivne kuulamine

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel

Ülesande käik:

On teejuhataja(d) ja juhataav(ad). Õpetaja annab teekonna alguspunkti ja teejuhatajale ka lõpp-punkti. Juhataav ütleb õpetajale, kuhu ta jõudis.

Teemad:

- koolimaja uksest punktini X (tuttav piirkond)
- pimesikk – juhise abil orienteerumine ruumis
- kaardi abil (linna plaan, Eesti kaart jne)

Terviseõpetus, inimeseõpetus 1.-5. klass. Tervislik eluviis

Koostaja: Meelika Aruots

MULLE MEELDIB...

Õpilased seisavad või istuvad ringselt. Üks õpilane ehk mängu juht seisab ringi keskel.

Mängujuht ütleb näiteks: MULLE MEELDIVAD PUUVILJAD!

Kellele ringisoliivatest meeldivad samuti puuviljad, vahetavad ringis kohad.

Kes endale kohta ei leia, jääb ringi keskele mängujuhiks.

Abiks mängujuhile:

MULLE MEELDIB...

- hammaste pesemine
- piim
- tervislik toit
- teksapluus
- puhas loodus jne.

Terviseõpetus 3. klass. Mina ja minu mure

Koostaja: Meelika Aruots

MUREMÜTS

Kasutatav materjal: paberilipikud, kirjutusvahend, müts või kaabu.

Igaüks kirjutab sedelile oma mure. Paneb selle mütsi sisse. Õpetaja segab mütsis sedelid segamini.

Igaüks võtab mütsist ühe sedeli ehk mure. Koos proovime muredele lahendused leida.

Kasutamiseks erinevates tundides, erinevatel teemadel, 1.- 3.klassini.

Eriti sobilik tähelepanu ja mälu arendamiseks.

Terviseõpetus 5. klass. Murdeiga

Koostaja: Meelika Aruots

Võib kasutada väga erinevate teemade juures ja erinevates ainetes ning vanuseastmetes.

SKULPTOR

Mäng paarides: 1.paariline SKULPTOR, 2. paariline VOOLITAV (savi?)

Õpetaja ütleb teema, näiteks: TEISMELINE TÜDRUK.

Skulptor asub „voolima“.

Tähtis on, et kuju tuleks võimalikult teemalähedane. Kuju peab andma teemat edasi oma keha asendiga ja näo ilmega. Pärast “voolimist” peab kuju seisma liikumatult.

Kui skulptorid on töö lõpetanud, vaadatakse kõik koos kujud üle.

Valitakse parim kuju.

Abiks teemade valikul:

- lõbus inimene,
- noor inimene,
- vana inimene,
- narkomaan,
- joojaid inimene jne.

NIMERING

Õpilased istuvad ringis. Ütlen oma nime ja teen mingi liigutuse.

Järgmine õpilane ütleb minu nime, teeb minu liigutuse ja seejärel sama enda kohta. jne.

Terviseõpetus 5. klass. Tervislik eluviis

Koostaja: Meelika Aruots

HIIRELÕKS

hiirelõks: kaks õpilast seisavad vastamisi käest kinni.

hiired: ülejäanud õpilased.

Hiired hakkavad lõksu vahelt läbi jooksuma. Kes hiirtest jääb lõksu kinni, peab ka lõksu küsimustele vastama. Enne lõksust välja ei saa.

Küsimuste näidised:

- Mida sa tegid täna hommikul oma tervise heaks?
- Mida tervislikku sõid eile?
- Miks ei tohi tarvitada alkoholi, narkootikume?
- Kuidas mõjub suitsetamine tervisele? jne.

Suhtlemisõpetus 6. klass. Sarnasused ja erinevused

Koostaja: Pille Kadak

Teema riiklikus õppekavas: Sallivus enda ja teiste vastu

Seos teiste õppeainetega: eesti keel, ajalugu, loodusõpetus

Eesmärk: Õpilane

- mõistab et meis on palju sarnast
- oskab olla empaatiline
- mõistab erinevuste olulisust
- oskab kuulata

Vahendid: töölehed

Tunni käik:

Sissejuhatus; mäng:

Iga laps ütleb enda nime ja lisab ühe oma iseloomujoone või huvi või harjumuse, abivahendina võib kasutada lõngakera, mis käib käest kätte või mida visatakse üksteisele (sobib väiksema grupi puhul). Õpetaja võib ka ise kaasa mängida. Kindlasti peaks jälgima, et osaleda saaksid kõik. Õpetaja teeb lühikese kokkuvõtte kuuldust - me oleme erinevad, erinevate iseloomude, huvide, harjumustega, kuid meis on ka väga palju sarnast.

Teema arendus

1. Kõik saavad töölehed (lisa 1), täitmise aeg 15-20 minutit
2. Arutelu. Lasta lastel ette lugeda.
3. Missugust kohta oli kõige kergem täita? Miks?
Missugust kohta oli kõige raskem täita? Miks?
4. Mis on sarnasustes head, mis halba?
Mis on erinevustes head, mis halba?

Kokkuvõte

Selgitada et me oleme sarnasused erinevustele vaatamata. Ükski asi pole hea või halb iseenesest, heaks või halvaks muutub see läbi meie suhtumise. Oluline on enne mõista kui hukka mõista

Märkused

Täidetud töölehtede arutelu võib toimuda ka paaristööna.

Lisa 1

	Sarnasused	Erinevused
Mina ja vanemad	----- ----- -----	----- ----- -----
Mina ja klassi- kaaslased	----- ----- -----	----- ----- -----
Mina ja puu	----- ----- -----	----- ----- -----
Mina ja prükkar	----- ----- -----	----- ----- -----
Mina ja usklik Inimene	----- ----- -----	----- ----- -----
Mina ja mängukaru	----- ----- -----	----- ----- -----

Suhtlemisõpetus 6. klass. Vajadused

Koostaja: Pille Kadak

Teema riiklikus õppekavas: Vajadused. Vajaduste hierarhia

Seos teiste õppeainetega: eesti keel, ajalugu, loodusõpetus, kunstiõpetus

Eesmärk: Õpilane

- mõistab et meil on erinevad vajadused
- oskab teha koostööd
- mõistab iga valiku tagajärgi, oskab oma valikuid põhjendada
- **Vahendid:** tööleht, suured paberid, pliitsid

Tunni käik:

Sissejuhatus; mäng-

Mulle meeldib.....

Ma tahan.....

Ma soovin.....

Iga laps valib ühe lause alguse ja lõpetab selle, abivahendina võib kasutada lõngakera, mis käib käest kätte või mida visatakse üksteisele (sobib väiksema grupi puhul). Õpetaja võib ka ise kaasa mängida. Kindlasti peaks jälgima, et osaleda saaksid kõik. Õpetaja teeb lühikese kokkuvõtte kuuldust-meile meeldivad, me soovime ja tahame palju erinevaid asju. Osad asjad on eluks vajalikud, osad mitte.

Teema arendus

1. Õpetaja annab lühikese ülevaate vajadustest ja vajaduste hierarhiast.
2. Moodustatakse grupid
3. Iga grupp saab töölehe(lisa 1) ja leiab koos lahenduse
4. Grupitööde tulemused kantakse peale ettekandmist ühele lehele

Kokkuvõte

Valiku tegemisel peame lähtuma mitte hetkeimpulsist, vaid suutma ka ette mõelda. Oluline arvestada teiste kogemustega.

Märkused

Grupid võivad ka joonistada saarest pildi ja märkida kuhu saare ossa nad maabuvad. Ülesannet võib ka edasi arendada-mida saarel tehakse, missugune on tööjaotus, missugused on saarel kehtivad reeglid jne.

Lisa 1

Robinsonid asustamata saarel

Te olete valitud robinsonide võistkonda. Teid saadetakse 2 suvekuuks asustamata saarele.

Saar asub Soome lahes. Saare lõunaosa on liivane ja kalarikas, põhjaosas kasvavad männid, seal on ka marju ja seeni, lääneosas on lehtpuumetsad, idaosa on suhteliselt lage. Saare keskosas on mageveeallikas. Saar on ca 30 ha suur. Suuri metsloomi saarel ei ole, ainult jänesed ja mõned kitsed. Saarel on palju madusid. Saar asub suurtest laevateedest kõrval. Te tohite grupi peale kaasa võtta 10 asja.

UURIMISTÖÖD JA REFERAADID

Egon Mets

Keskkonna-alastele uurimistöödele ja referaatidele esitatavad nõuded ei erine põhimõtteliselt sellekohastest nõuetest mistahes uurimistöödele või referaatidele. Niisamuti teenib uurimistöö kui õpimeetod samu eesmärke:

- anda õpilasele esmaseid iseseisva teadusliku uurimistöö kogemusi – seda nii sisulises (temaatilises) kui vormistuslikus plaanis

- arendada õpilasesiseisvat mõtlemist, seoste nägemise ja loomise, järelduste ning kokkuvõtete tegemise oskust
- saada kompaktna kirjalik uurimus senikäsitlemata teema/probleemi kohta

Sageli aetakse segamini kaks põhimõtteliselt erinevat asja – uurimistöö ja referaat.

Referaat on **kellegi teise** seisukohtade esitamine, **sisukokkuvõte** või ülevaade mingist **juba avaldatud** tööst/töödest. Nii on võimalik teha näiteks 3 raamatu põhjal referaat teemal “Keskkonnatemaatika kajastumine Eesti 1990.aastate lastekirjanduses”. Kuid see pole veel uurimistöö.

Uurimistöö on uurimusliku **protsessi** konkreetne tulemus – kirjalik **aruanne** sellest, mida uuriti, kuidas uuriti ning millised on järeldused ja tulemused, milleni töö käigus jõuti. **Uurimistöö ei tohi olla plagiaat.** Võib kasutada erinevaid autoreid ja refereeringuid, kuid alati viidetega ning omapoolsete järelduste/hinnangutega. Uurimuslik töö on **suunatud probleemile**, eesmärgiks on leida vastus püstitatud küsimusele. Peavad ilmnema töö autori isiklikud seisukohad ja järeldused.

Ja veel – uurimistöö on **kirjutatud lugejale**, see vahendab teadmisi, mis on töö käigus saadud ning mida nüüd tehetakse teistele teatavaks teha.

Järgnevalt olgu antud lühülevaade põhilistest nõuetest, mida uurimistöö juures tuleb silmas pidada.

1. Töö koostamise põhiastjad

- 1) esialgse teema valik
- 2) allikmaterjalide valik
- 3) kava koostamine
- 4) andmete kogumine, uuringute ja vaatluste läbiviimine
- 5) andmetöötlus
- 6) töö teksti kirjutamine
- 7) töö vormistamine ja korrektuur
- 8) töö esitlus (ja vajadusel kaitsmine)

2. Töö põhiosad

- 1) **sissejuhatus**, mis sisaldab
 - teemavaliku põhjenduse
 - töö eesmärgi (juhtmotiivi) sõnastuse
 - ülevaate kasutatud meetodikast ja allikatest
 - ülevaate töö liigendamise põhimõtetest

Heaks tooniks on kõigi töö valmimisele kaasa aidanud isikute **tänamine** sissejuhatuses.

2) **põhiosa peatükkidena**, mis sisaldab

- probleemi seletava kirjelduse
- probleemi analüüsi
- tulemuste esitamise

Töö sisulises osas peab olema selgesti välja toodud **õpilase isiklik panus**, aga ka kasutatud autorite seisukohad. Tsitaatide ja refereeringute puhul peab selguma, missugused mõtted kuuluvad refereeritavale autorile ja kust algavad töö autori kommentaarid

3) **kokkuvõtte**, mis

- on vastus sissejuhatuses püstitatud probleemile
- esitab lühidalt kõige olulisemad järeldused, milleni töö käigus jõuti
- sõnastab tekkinud ning edasist uurimist vajavad probleemid
- ei esita enam uusi andmeid ega seisukohti

4) **kasutatud materjalide** loetelu, mis peab sisaldama kõiki allikaid, mida töö käigus kasutati, näiteks

- kirjalikud allikad (arhiivimaterjalid, käsikirjad, kirjavahetus, perioodika, internet)
- suulised allikad (mälestused, intervjuud, video- ja audiomaterjalid)
- kasutatud kirjandus

5) **lisad** sisaldavad tavaliselt materjali, mis ei ole tööga nii vahetult seotud, näiteks

- küsitluslehed
- plaanid ja kaardid
- mõõtmisprotokollid
- dokumendi- või fotokoopiad

3. **Sisukorra näidis**

SISSEJUHATUS.....

1. ESIMESE PEATÜKI PEALKIRI.....

1.1. Esimese peatüki esimese alajaotuse pealkiri

1.2. Esimese peatüki teise alajaotuse pealkiri

2. TEISE PEATÜKI PEALKIRI.....

2.1. Teise peatüki esimese alajaotuse pealkiri

2.2. Teise peatüki teise alajaotuse pealkiri

KOKKUVÕTE.....

KASUTATUD ALLIKAD.....

LISAD

Lisa 1 pealkiri.....

Lisa 2 pealkiri.....

Siinkoha pole kahjuks võimalik lähemalt käsitleda kõiki töö vormistamisele esitatavaid tehnilisi nõudeid.

INTERVJUU

Anne Tanne

Intervjuu on info hankimise viis küsitluse teel, kuid ka ajakirjanduslik žanr. Intervjuud võivad olla pikad või lühiintervjuud.

Intervjuu tegemine jaguneb neljaks etapiks:

- Intervjuu planeerimine
- Küsimustiku koostamine
- Intervjuu kokkuleppimine
- Intervjueerimine s.t. küsimuste esitamine (vahetult, telefoniga, interneti vahendusel)

Intervjuud võib kasutada koolitunnis mingite seisukohtade, suhtumiste, väärtushinnangute, tulevikuplaanide jne. väljaselgitamiseks kaasõpilastel. Intervjueerija ja intervjueeritava rolli toomine õppetundi lisab väärtust tunni temaatikale ning annab võimaluse tutvuda meediakeskkonna olemusega. Intervjuu on üheks arvestatavaks meetodiks ka uurimistöö läbiviimisel. Õpetaja ülesanne on suunata õpilasi küsimuste koostamisel, eesmärgistamisel.

Hinnang intervjuule antakse selle põhjal, kui palju õnnestus etteantud intervjuu jooksul hankida uut infot inimese kohta, mil määral püsis intervjuu oma ainesrikus.

Intervjuu reeglid:

- Intervjuul peab alati olema üks põhieesmärk.
- Koostatud küsimused peavad olema täpselt sõnastatud ja lähtuma põhieesmärgist.
- Kasutada võib avatud küsimusi, millele vastatakse pikalt, põhjendatult kuid ka suletud küsimusi, millele saab vastata lühidalt, konkreetsete vastustega (nn. kas-küsimused) .
- Korruga tohib esitada ühe küsimuse.
- Küsimuste keel peab olema lihtne.
- Intervjuu peab algama väikse selgitusega, mis intervjueeritavat ees ootab.
- Intervjueerija ei tohi ise rääkida liiga palju.
- Küsimus tuleb öelda otse välja ja seda võib korrata, kui küsitav ei saanud aru.
- Säilitada tuleb sõbralik ja neutraalne atmosfäär kogu intervjuu vältel
- Enne intervjuu lindistamist tuleb selleks intervjueeritavalt luba küsida.

NÄITEID INTERVJUUEST

Inimeseõpetus 7. klass. "Ei" ütlemine probleemsituatsioonis

Koostaja: Anne Tanne

Teema riiklikus õppekavas: Käitumine ja otsuste langetamine uimastitega seotud olukordades.

Eesmärk: Saada teada, kas on olnud juhuseid kus intervjueeritav pidi toimima vastupidiselt oma tegelikule soovile ja kuidas te sellises olukorras käitus.

1. Intervjueeritava nimi

2. Mida Sa pead elus kõige tähtsamaks?

.....

3. Kas Sul on juhtunud, et pidid käituma teisiti, kui ise õigeks pidasid?

.....

4. Mida Sa tunned, kui pead toimima teisiti, kui tahaksid?

.....

5. Mida Sa ütled kaaslastele, kui Sinu arvamus läheb nende omast lahku?

6. Kuidas Sa suhtud omaealiste alkoholi (narkootikumide) tarbimisse?

.....

6. Kas Sul on olnud juhuseid, et pakutakse alkoholi (narkootikume)?

.....

7. Kuidas oled nendel puhkudel reageerinud?

.....

8. Mida Sa vastasid pakkujale?

.....

9. Kuidas Sa tahaksid käituda järgmisel samalaadsel korral?

.....

10. Mis Sa arvad, kuidas Sa tegelikult käitud?

.....

11. Kas iseenda tõekspidamistele on lihtne kindlaks jääda ?

.....

14. Kas Sa vastasid küsimustele ausalt?

.....

Intervjueerija:

Kuupäev:

Inimeseõpetus 7. klass. Eluteed on erinevad

Koostaja: Pille Kadak

Klass:7.klass

Teema riiklikus õppekavas: Inimese võimalused ise oma eluteed kujundada

Seos teiste õppeainetega: eesti keel

Eesmärk: Õpilane

Tutvub erinevate elukutsetega

Oskab läbi viia intervjuu

Mõistab et iga inimene on oma elu aktiivne suunaja

Oskab enda tööd ette kanda ja analüüsida

Tunni käik:

Sissejuhatus

Õpilased nimetavad ameteid, mida nende vanemad on pidanud. Õpetaja märgib kõik suurele paberile üles.

Teema arendus

Õpilased intervjueerivad oma vanemaid, eesmärgiga koguda võimalikult palju infot nende töö kohta (töö tingimused, töö sisu, töötajatele esitatavad nõudmised). Küsimused võib klassis koos välja mõelda (lisa1),

tuleks rääkida ka intervjuu nõuetest(lisa 2) Intervjuu viiakse läbi väljaspool kooli üksinda või paarikaupa Intervjuu kantakse klassis ette. Õpetaja võib tööd kausta panna ja säilitada.

Kõigil on võimalik esitada ettekandjatele küsimusi

Kokkuvõte: Õpetaja teeb kokkuvõtte

Märkused: Kuna töö on mahukas, tuleks see ära jaotada 2-3 tunnile, esimene tund mõeldakse välja küsimusi ja räägitakse intervjuust, teised tunnid kuluvad ettekanneteks.

Lisa1

Näidisküsimused

Missugustest elukutsetest unistasid nooruses?

Missuguseid töid oled elu jooksul teinud?

Kuidas sa valisid oma praeguse eriala/töö?

Millised on sinu praegused töö ülesanded?

Missugused on töötingimused?

Mis sulle oma töös meeldib?

Millised on ohud ja raskused?

Milliseid oskusi ja teadmisi see töö nõuab?

VAATLUSLEHED

Margit Ott

Vaatluslehtede ülesanne oleks panna õpilasi midagi jälgima, analüüsima tulemusi. Vaatluslehe võib üles ehitada järgnevalt:

VAATLUSLEHT

Vaatleja:.....

Vaatlusaeg:.....

Vaatluse eesmärk:.....

(kontrollitav hüpotees).....

VAATLUSTABEL

Vaatlustulemuse analüüs:

.....
.....

Vaatlusteemasid:

- kui palju lapsi ütleb kooli sisenedes "Tere!"
- kui paljudel on kaasas kamm
- meeleolu iga tunni alguses ja lõpus
- õpilaste käte puhtus
- helkuri olemasolu
- mitu liigutust teeb ema triikides voodilina, isa triiksärk, T-särk jne
- vahetusjalanõud- olemasolu, liigid
- jooksjad trepil
- mitu linnukest käib poole tunni jooksul söögimajas

Vaatlusele võib teha kordusvaatlusi ning jälgida muutusi, analüüsida põhjusi.

Inimeseõpetus 4.-6. klass. Näidisleht.

Koostaja: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: inimene sotsiaalsetes suhetes

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel, matemaatika

VAATLUSLEHT

Vaatlusaeg:

Vaatluse eesmärk: 4 päeval enesevaatluse käigus teadvustada aitamist

kontrollitav hüpotees: suudan iga päev aidata vähemalt kolme inimest

kuupäev	keda	milles

Vaatlustulemuse analüüs:

.....

.....

Kas suudaksin teha rohkem?.....

Miks?

Vaatlust teostas:.....

Kodanikuõpetus 8.-9. klass. Vaatlusülesanne "Minu koduümbrus"

Koostaja: Egon Mets

Eesmärk: õpetada õpilast vaatlema ja tajuma oma lähimat elukeskkonda ja selle üksikuid komponente; nägema muutusi ja järjepidevust; tunnetama omaenda rolli elukeskkonna kujundamisel

Tegevus:

Anda õpilasele individuaalseks tööks aega üks nädal, mille jooksul ta viib läbi järgmised tegevused:

1) kaardistab oma koduümbruse (selle võib iga õpilane ise piiritleda) keskkonnakomponendid lähtuvalt jaotusest:

- a) looduskeskkond (n. kaasik, kivikülv)
- b) tehiskeskkond (n. elumaja, jalgrada)

2) paigutab kõik leitud komponendid lahtritesse lähtuvalt järgmisest jaotusest:

- a) majanduskeskkond
- b) sotsiaalne keskkond
- c) kultuurikeskkond

3) püüab reastada kõik komponendid õiges ajalises järjestuses, alustades vanimast (n. rändrahn, vana tamm, linnusevaremed – kuni näit. kaks aastat tagasi püstitatud mobiiltelefoni mastini)

Seejärel toimub klassis vaatlustulemuste suuline ettekanne. Võib võrrelda õpilaste koduümbruse erinevusi – kelle kodukohas on vanimad objektid, kellel on rohkem majanduslikke objekte jne.

PÄEVIKUD

Margit Ott

Päevikut täidetakse pikemaajaliselt ja kasutusel võib olla erinevate töölehtedega päevik. Päevikut on vaja pikemaajaliseks vaatluseks.

NÄITEID PÄEVIKUTEST

Inimeseõpetus 5.-6. klass. Minu nädal

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: enesekontroll

Seosed teiste õppeainetega: matemaatika

MINU NÄDAL Mitu tundi päeva jooksul ma midagi teen?

	E	T	K	N	R	L	P	k o k k u
Magasin								
Õppisin								
Vaatasin televiisorit								
Tegelesin arvutiga								
Olin õues								
Lugesin raamatut								
Aitasin kedagi								
Tegelesin loomadega								
.....								
Kokku	24 t	24 t	24 t	24 t	24 t	24 t	24 t	

Vasta tabeli andmete alusel!

Millega tegelesin liiga palju.....

Millega peaksin tegelema rohkem.....

Millega tahaksin tegeleda rohkem.....

Inimeseõpetus 5.-6. klass. Inimtegevuse mõju loodusele

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: tervislik elukeskkond (Inimtegevuse mõju loodusele)

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, eesti keel, matemaatika

Täienda tabelit näite järgi ja püüa suuliselt põhjendada.

KESKKONNA OSA	INIMTEGEVUSE TAGAJÄRG
maapind	prügi ladestumine,
põhjavesi	
jõesed ja järved	
mered	
metsad	
loomad ja linnud	
õhk	

KÜSIMUSTIKUD, TESTID

Margit Ott

Küsimustik võib olla suunatud õpetajalt õpilasele, kuid selle võib koostada ka õpilane ise, teiste küsitlemiseks. Küsitluse käigus või põhjal saab koostada graafiku, tulpdiagrammi, tabeli, teha kokkuvõtteid.

Teemad:

- lemmikloomad,
- prügi sorteerimine kodudes,
- kuidas hoitakse peredes kokku vett / elektrit,
- soov elada maal või linnas / paneel- või eramajas,
- missugune keskkonnaprobleem tundub kõige teravam;
- kodukoha keskkonnakaitselised probleemid ja nende lahendused

Testid meeldivad lastele, sest neid saab kiiresti täita, neil on olemas valikvastused, saab kiire tagasiside.

Õpetajale on testide koostamine töömahukas.

NÄITEID TESTIDEST

Inimeseõpetus 4.-6.klass. Säästva ja tervisliku eluviisi väärtustamine Test.

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: keskkond ja tervis, inimene sotsiaalsetes suhetes

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel

Vali vastuste seast enda käitumisele sobivaim ja tee tähele ring ümber!

1. Hambaid pestes
 - A lasen veel joosta
 - B panen vahepeal kraani kinni
 - C ei pesegi
2. Esimesi sinililli kohates korjan nii palju kui
 - A saan ja pihku mahub, et teistele ka näidata
 - B mahub väiksesse vaasi
 - C kutsun teised metsa
3. Patareid
 - A kogun eraldi konteinesse
 - B viskan tavalisse prügikasti
 - C peidan metsa alla
4. Taara
 - A viskan prügikasti
 - B viin kogumispunkti
 - C loobin kildudeks
5. Kulunud autokummid
 - A võimalusel viin protekteerimisele
 - B teen jaanituld
 - C korjan maja taha
6. Isa annab 50 kr. Kulutan selle
 - A McDonaldsis
 - B Aura ujulas
 - C täiendan oma akvaariumis kaladekogu
7. Näed, sõpradel on korda läinud vangistada linnuke, piinavad seda
 - A kõnnid midagi ütlemata mööda
 - B tood kasti, kus teda järgnevatel päevadel hoida saaksite
 - C veenad sõpru lindu vabastama
8. Tean, et päeva jooksul minu keha higistab ja eritab lõhnu
 - A lasen lõhna varjamiseks deodoranti
 - B pesen vee ja seebiga
 - C ei tee midagi, sest mind ennast see ei häiri
9. Keegi ütleb mulle halvasti

- A virutan talle
 B hakkam nutma ja jooksen minema
 C jään rahulikuks ning püüan aru saada, miks ta nii tegi
10. Kui koolis nälg näpistab, tahaksin, et kotis oleks
 A komm
 B õun
 C saiake

Saadud punktide alusel analüüsi ennast:

30-28 punkti- oled eeskujulik loodusesõber, oskad hoida nii loodust kui ennast.

27- 20 punkti – oled tubli, säästad ennast ja loodust, kuid sul on veel mõndagi õppida.

19-12 punkti – sul on südametunnistus, püüad olla korralik, kuid säästmisest keskkonnas tead sa tõesti vähe.

Alla 12 punkti – sa ei hooli enda ümber olevast ja seega ka endast, sest kõik mis teed, tuleb lõpuks sinu juurde tagasi.

Vastuste skoorimistabel

1.	A	1		6.	A	0
	B	3			B	3
	C	0			C	3
2.	A	0		7.	A	1
	B	1			B	0
	C	3			C	3
3.	A	3		8.	A	1
	B	1			B	3
	C	0			C	0
4.	A	1		9.	A	0
	B	3			B	1
	C	0			C	3
5.	A	3		10.	A	0
	B	0			B	3
	C	1			C	1

Märkused: Testi eesmärgiks on panna lapsi mõtlema oma tegelike tegude üle, sest laps tihti teab, aga ei tegutse vastavalt teadmisele.

Inimeseõpetus 5.-6.klass. Suitsetamine. Küsitlus.

Koostanud: Margit Ott

Teema riiklikus õppekavas: keskkond ja tervis (suitsetamine)

Seosed teiste õppeainetega: loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, eesti keel

Märkused: Õpilasgrupp analüüsib küsitlust ning esitab klassile tulemused järgmisel tunnil.

Küsitlusleht

Armas sõber! Sinu ees olev küsimustik aitab uurida laste suhtumist suitsetamisse ning parandada seeläbi sellealast ennetustööd. Küsimustiku täitmine on anonüümne. Vastamisel vali sobivad vastused ja tee neile ring ümber.

MINU VANUS ONAASTAT **klass.....**

1. OLEN POISS / TÜDRUK **ELAN MAAL / LINNAS**

2. Minu peres suitsetab

- a. mitte keegi
- b. ema
- c. isa
- d. õde / e. vend
- f. vanavanem
- g. keegi teine

3. Olen suitsu proovinud

- a. ei ole
- b. olen küll (esimene kord aastaselt)

4. Suitsu saan kätte

- a. ei saa kätte
- b. kodust
- c. sõpradelt
- d. poest
- e. mujalt

5. Suurena ma

- a. ei proovi kunagi suitsu
- b. hakkam suitsetajaks
- c. ei hakka suitsetajaks
- d. pole otsustanud

6. Tean, et suits on minu tervisele kahjulik

jah ei

7. Olen saanud selleteemalist infot

- a. koolist
- b. kodustelt
- c. meediast
- d. mujalt (kirjuta juurde)

TÄNAME SIND!

AVALIK VÄITLUS

Egon Mets

Väitlusõpetuse **eesmärk** koolis on arendada õpilastes järgmisi pädevusi:

- Eneseväljendusoskus ja esinemisjulgus
- Kuulamisoskus ja tähelepanuvõime
- Kriitiline mõtlemine, nii poolt- kui vastuargumentide leidmise oskus
- Oma seisukohtade kujundamise, põhjendamise ja kaitsmise oskus
- Oskus osaleda loovalt rühmatöös

Lisaks sellele on väitluse rakendamine koolis **sotsiaalse suunitlusega** – seda läbi aktuaalsete sotsiaalsete, poliitiliste ja kultuuriliste probleemide püstitamise väitlusteemadena.

Mõned reeglid väitluse läbiviimiseks:

- Teemad peavad olema õpilastele huvipakkuvad, aktuaalsed
- Teemad peavad olema väideldavad st. sisaldama probleemi/intriigi
- Teemad peavad olema väideldavad võrdset mõlemalt poolt (nii poolt kui vastu) st. teemapüstitus ei tohi anda eeliseid ühele poolele
- Teemad peavad olema jõukohased ja väideldavad n-ö. käigu pealt (välditagu teemasid, mis nõuavad mahukat eeltööd spetsiifilise allikmaterjaliga)
- Väitlusrühma optimaalne suurus on 3-4 liiget
- Rühmade moodustamisel tuleb kindlasti vältida olukorda, kus üks sõnakam rühmaliige domineerib, ülejäänud on vaiksed kaasanoojutajad
- Soovitatav on koondada jutukamad, liidriomadustega õpilased ühte rühma, vaiksamad teise, sest nii:
 - d) tasakaalustavad sõnakamad üksteist
 - e) peavad kõik vaiksamad ühtviisi pingutama ja saavad ka sõna – see võimaldab neil ajapikku n-ö. varjust välja kasvada

Tegevus:

- 1) moodustada klassis väitlusrühmad
- 2) loosida rühmad omavahel paaridesse (seepärast peaks rühmi olema kuus või kaheksa)
- 3) kutsuda võistlevad paarid kordamööda loosimisele – üks valib teema, teine poole (kas poolt või vastu)
- 4) järgneb ajurünnak rühmades (20 minutit)
- 5) loositakse esinemisjärjekord teemade kaupa (aga alustab alati jaatav pool)
- 6) järgneb suuline väitlus, mille juures on kaks võimalust:

- rühm valib/loosib enda seast ettekandja, kes esitab kogu argumentatsiooni
 - argumendid jagatakse võrdselt rühmaliikmete vahel ja kõik saavad esineda
- 7) kõigepealt esineb jaatav pool kuus või 3x2 minutit, seejärel eitav pool niisamuti
 - 8) järgneb vastastikune risküsitlus – kumbki rühm võib esitada vastaspoolele 3-5 küsimust, millele saavad vastata kõik rühmaliikmed
 - 9) ülejäänud klass kui “publik” kuulab väitlust ja annab lõpuks oma hinnangu: kumb pool võitis

NB! Tunni ajaline piiratus ei võimalda esineda rohkem kui ühel väitluspaaril korraga, ülejäänute kord on järgmisel tunnil

Näidisteemasid (teemad olgu **alati** sõnastatud kategoorilise väitena või KAS-küsimusena!)

- Eesti kool on õpilasvaenulik
- Televisioon soodustab vägivalda ühiskonnas
- Asotsiaal on ise süüdi oma käekäigus
- Riik pole kellegi vaesuses süüdi
- Tarbimist tuleb piirata
- Reklaam soodustab raiskamist
- Kuritegevuses on süüdi kogu ühiskond
- Üks kasvav puu on tähtsam kui auto

Neid võib kasutada ka esseeteemadena, sõnastades vajadusel umber. Veel mõned esseeteemad:

- Muutused mu koduümbruses minu eluajal
- Milline on kvaliteetne elukeskkond?
- Kus lõpeb kodu?
- Kuidas olen mina kujundanud oma elukeskkonda?
- Heaoluühiskond või säästev areng?
- Minu kodukoht 100 (500, 1000) aastat tagasi
- Minu kodukoht 10 (50 jne.) aasta pärast

PROJEKT "PAREM ÕPIKESKKOND"

Egon Mets

Eesmärk: arendada õpilastes loovat ja konstruktiivset mõtlemist; teadvustada, et õpikeskkonna kujundamisele saab igaüks kaasa aidata

Tegevus:

Jagada klass taas rühmadesse (kuid ülesande võib anda ka pinginaabritele) ning anda neile järgmised lähteandmed:

1) meie kool on valitud pilootkooliks, kus õpilased saavad ise teha muudatusi õpikeskkonna parandamiseks

- 2) kogu tegevust rahastatakse Euroopa Liidu programmide st. rahapuudust ei ole
- 3) siiski on teil võimalik ette võtta ainult viis muudatust, mida te kõige vajalikumaks peate

Järgneb ajurünnak, mille käigus õpilased peavad need viis muudatust pingeritta seadma ning oma valikut põhjendama. Seejärel toimub rühmade suuline ettekanne, misjärel sõelutakse välja ning sõnastatakse kõikide "projektide" ühisosa. Tulemus pakub kindlasti mõtteainet kooli juhtkonnale.

ÕPPEKÄIK

Ly Aasav

Üldised põhimõtted: Järgnevas kasutatud õpi- ja õpetamisviiside käsitlust interneti aadressilt <http://lepo.it.da.ut.ee>

Õppekäik teenib eelkõige teooria ja praktika ühendamise eesmärki. Klassis õpitava teadmise paikapidavust ja eksisteerimist võib õppekäiguga demonstreerida pea igas õppeaines. Kuna õppekäiguks vaja minev aeg ületab tavaliselt ühe õppetunni, on otstarbekam käsitleda teemat läbi mitme õppeaine. Didaktilise eesmärgi poolest võib eristada peamiselt kaht liiki õppekäike: 1) ettevalmistavad ja 2) kokkuvõtavad õppekäigud. Esimesed eelnevad uue õppematerjali käsitlemisele ja on mõeldud mingi materjali kogumiseks, objektiga esialgseks tutvumiseks, huvi äratamiseks asja vastu jne. Kokkuvõtva õppekäigu ülesandeks on teha üldistusi, süvendada praktilisi teadmisi, näidata teooria rakendamist elus jne.

Iga õppekäigu puhul tuleb silmas pidada kolme põhimõttelist etappi: I Ettevalmistaval etapil tutvub õpetaja ise objektiga, valmistab ette õppeülesanded ning teavitab õpilasi. **Õpilased pole õppekäigul kunagi passiivsed vaatlejad**, vaid osalevad aktiivselt: teevad vaatlusi, koguvad infot ja võimalusel-vajadusel materiaalseid esemeid, otsivad küsimustele vastuseid jne. Instruktsioonid selleks antakse enne õppekäiku.

II etapp on õppekäik. Õpetaja jälgib, et kõik saaksid oma ülesandeid täita, abistab, juhendab.

III etapiks on kokkuvõtete tegemine, kohe peale õppekäiku ja järgmisel tunnil klassis. Tehakse üldistusi ning kinnistatakse seoseid õppekäigul saadud andmete ja teoreetilise materjali vahel. Antakse hinnang õppekäigul täidetud ülesannetele. Õpetaja targast käitumisest sellel etapil sõltub antud ja ka edaspidiste õppekäikude efektiivsus. On tähtis, et õpilased suhtuksid õppekäiku kui tõsisesse õppetöösse, mitte kui meelelahutusse, kus omandatakse seda, mis juhuslikult meelde jääb.

Inimeseõpetus 1.-4. klass. Õppekäik "Meie kodulinn".

Klass:1.-4., kohaldatav igale eale.

Teema riiklikus õppekavas: Eestimaa meie koduna. Linn.

Seos teiste õppeainetega: loodusõpetus, matemaatika, emakeel, võõrkeel, liiklus;

Õppe- eesmärgid ja pädevused:

- Õppida tähele panema keskkonda, milles iga päev viibime;
- Erinevate elamisviiside (eramajad, korterelamud) võrdlemine;
- Tähelepanemine, kuidas inimesed oma keskkonna eest hoolitsevad ja miks see vajalik on;
- Säästva ja hooliva suhtumise kujundamine ümbritsevasse;
- Linnaplaani lugemise õppimine;
- Ühishüvede mõiste tundmaõppimine; (näiteks teed- tänavad, tänavavalgustus, linna heakord ja turvalisus)
- Tänaval käimine, käitumine, rühmas liikumine;
- Orienteerumine tänavanimede järgi;
- Tänavanimede tõlkimine võõrkeelde; kuidas öelda, millisel tänaval ja mis numbriga majas mu kodu on; millisel tänaval ja mis numbriga maja juures olen praegu;
- Säästev käitumine tänaval, looduses, piknikupaigas;

Õppematerjalid ja vahendid:

- Paljundatud linnaplaan igale osavõtjale;
- Tööleht ülesannetega linnaplaani teisel küljel;
- Pliiatsid ja kirjutamisalused;
- Kui aega on, siis võileivad pisikese pikniku tarbeks järve ääres või metsa all;

Ettevalmistused:

- Õpetaja poolt marsruudi kindlaks määramine ja läbi käimine;
- Lastele teatamine, millal ja kuhu ning millise varustusega minnakse õppekäigule;
- Linnaplaani hankimine ja paljundamine;
- Töölehtede valmistamine ja paljundamine;

Töö käik:

I etapp:

- Õpetaja jagab töölehed klassis kätte ja seletab, kuidas plaani lugeda ja töölehte täita. Mida tänaval käies mees pidada ja tähele panna.
- Õpetaja on eelnevalt seletanud ja kordab nüüd ühishüvede mõistet ja vajalikkust.

II etapp:

- Õppekäik; vaatlus ja töölehtede täitmine;
- Piknik, rahulik arutelu, mida nähti, töölehtede lõpetamine ja õpetajale andmine;

III etapp:

- Kinnistav kordamine järgmises tunnis;

- Õpetaja hinnang töölehtede täitmisele, kokkuvõtted klassile enimmeeldinud maja ja tänava kohta; rõhutada, miks arvamus just selline;
- Üksteise töölehtedega tutvumine;

TÖÖLEHT (algklasside õppekäigu lisa)

1. Mitu tänavat on meie linnas? Loe linnaplaanilt.
2. Milliseid tänavanimesid on meie linnas? Millega on nad peamiselt seotud?
3. Millisel tänaval on sinu kodu (kui oled linnalaps)? Märgi oma kodu linnaplaanile. Kui oled maalaps, märgi mõne tuttava linnakodu.
4. Millise tänava ääres on meie koolimaja, märgi see oma linnaplaanile.
5. Täname õppekäik toimub mööda marsruuti: TÄNAV JNE.
6. Jälgi:
 - A Mille poolest erinevad tänav ja tänav?
 - B Milliseid kõikide poolt ühiselt tasuta kasutatavaid asju sa oma teel näed?
 - C Kuigi me ei pea nende eest maksma, mida saaksime nende heaks teha?
7. Märgi aadressi järgi oma töölehele sinu arvates kõige meeldivam maja ja tänav linnas, peale sinu oma maja ja tänava muidugi. Neid võib algul olla mitu, hiljem vali parim välja. Miks arvad nii, põhjenda. Märgi enimmeeldinud maja ja tänav tema kohale linnaplaanil.
8. Kas sa elad praegu eramajas või korteris (tõmba õigele joon alla)?
Kus sulle rohkem meeldiks elada? Eramajas või kortermajas? Miks?

Sotsiaalainetega seotud õppekäikude ideid põhikoolis ja gümnaasiumis:

“KELLEKS VÕIKSIN KORD SAADA”

Õppekäigus erinevatesse ettevõtetesse ja asutustesse, tutvumaks tööga, mida seal tehakse ja, millise ettevalmistusega peavad olema inimesed, kes sinna tööle tahavad tulla.

Kindlasti vajalik eelnev kokkulepe vastuvõtva asutuse või ettevõttega; tore, kui oleks võimalik lihtsamaid töövõtteid õpilastel oma käega proovida.

Lisaks õpetaja poolt pakutavatele töölehtedele, peaks iga õpilane ise eelnevalt otsima infot ettevõtte või asutuse kohta ja koostama oma küsimustiku, mida ta tahaks teada saada. Õpetaja kontrollib küsimustiku olemasolu eelnevalt ja selle täitmist peale õppekäiku.

“KUIDAS TOIMIB KOHALIK OMAVALITSUS- LINN VÕI VALD”

Õppekäik linna- või vallavalitsusse, tutvumaks omavalitsuse tööga ja sellega, milliseid ametlikke asju on võimalik kodanikel seal korda ajada. Kuidas korraldab kohalik omavalitsus ühishüvede loomist ja korrashoidu. Kuidas saavad kodanikud seal juures abiks olla.

“RIIGI JUHTIMINE”

Õppekäik Riigikogusse, tutvumaks sellega, mis tundub "kõrgel ja kaugel", kuid, kus iga päev otsustatakse meie elu otseselt puudutavaid küsimusi. Kuidas seda tehakse?

"ASJAD JA KOHAD JUTUSTAVAD OLNUD AEGADEST"

Ajalooalased õppekäigud muuseumidesse ja ajaloo tuntud paikadesse. Millised on keskkonna erinevused praegu ja enne meid. Millest need erinevused on tingitud. Kuidas mõjutame meie keskkonda ja millist jälge meist võivad märgata õpilased saja aasta pärast.

"RIIGI KAITSE"

Õppekäik mõnda sõjaväeossa või piiripunkti. Miks on vajalik, et iga noormees saaks sõjaväelise ettevalmistuse? Kuidas mõjutab sõjavägi, aga ka võimalik sõda keskkonda, milles me kõik elame?

NÄITEID JUTUKESE VÕI KIRJANDI TEEMADEST AJALOOS

Merike Leetjõe

Teema riiklikus õppekavas: Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus.... (8.klass)

*Ma olen Liivimaa talupoeg 1695.aastal.

*Ma olen Eestimaa talupoeg 1765. aastal.

Teema riiklikus õppekavas: Eesti Teise maailmasõja ajal. (9.klass)

*Millised valikud olid eestlastel Teise maailmasõja ajal?

Jutuke 5.klass

Moodusta jutt, kasutades järgmisi sõnu.(rehetare, reheahi, ait, laut, saun, kaev, rehealune). Pane oma tööle pealkiri.

MEEDIA ANALÜÜS

Anastassia Belitško

Ühiskonnaõpetus 6. klass. Arutelu teemal "Erinevad auditooriumid"

Teema riiklikus õppekavas: Informatsiooni vajalikkus. Infoallikad, nende omadused ja kasutamine.

Seos teiste õppeainetega: emakeel, ajalugu

Eesmärk: Õpilane

- teab ühiskonna koosseisu ning millest tulenevad inimeste ühis- ja erihuvid;
- mõistab, et ta pole mitte ainult üksikindiviid, vaid mingite ühiskonnagruppide liige, paljud neist gruppidest osutuvad auditooriumiteks;

- saab aru, et ta ei kuulu vaid ühte, vaid üheaegselt mitmesse auditooriumi;
- teab, et kõik õpilased ei kuulu samadesse auditooriumitesse;
- oskab otsustada, millisele auditooriumile on mõeldud saade või väljaanne ning kas selle sisu ja vorm vastavad sihtauditooriumile.

Tunni käik:

Sissejuhatus: Õpilastel palutakse ennast kirjalikult iseloomustada kolme nimisõnaga, st nimetada need kategooriad, kellega nad ennast samastavad (näiteks "poiss, jalgpallur, õpilane") .

Teema arendus: Õpilased nimetavad erinevaid inimrühmi, näiteks õpilased, vanemad, töölised, eestlased, venelased, spordisõbrad jne. Õpetaja kirjutab need tahvlile.

Järgnevalt palub õpetaja igal õpilasel vihikusse ühte tulpa kirja panna, millistesse nimetatud rühmadest nad kuuluvad, teise, millistesse nad ei kuulu. Seejärel palub õpetaja igaühel täiendada oma nimekirja nende rühmadega, mida pole veel nimetatud.

Õpetaja selgitab, mida tähendab auditoorium ning millised nad võivad olla (massauditoorium, kitsas auditoorium jne) Illustreerimiseks ja aruteluks kasutatakse õpilaste poolt toodud näiteid. Auditooriumitele luuakse erinevaid saateid ja väljaandeid, sest nende vajadused ja huvid ei kattu. Õpetaja palub õpilastel näiteid tuua mõnele kitsale rühmale mõeldud saadetest või väljaannetest ning palub õpilastel nende näiteid argumenteerida. Õpetaja julgustab klassi arutelule. Kas koostatud nimekirjas on rühmi, kellele pole mõeldud ühtegi saadet ega väljaannet? Miks ei ole?

Kokkuvõte: Meediakanalid toodavad saateid ja väljaandeid kindlaid auditooriume silmas pidades.